

U tablici su masno označena značenja koja se u RHLZ-u odnose na naš problem. U Anićevu rječniku uopće nema značenja o kojima je riječ, a obradba glagola *povezati* posve je manjkava. Problematična je i uputnica na glagol *vezati* u značenju 'učiniti da dođe u doticaj' jer ćemo susjeda i prijatelja ipak povezati (ako nastojimo da ostvare kakav kontakt), a nikako ih ne ćemo vezati.

U RHLZ-u se označenome značenju glagola *vezati* uz definiciju donosi i istoznačnica *povezati*. *Povezati* ima značenje *dovesti u kakvu smislenu vezu*. Mislimo da u tome značenju prednost svakako treba dati skupini *povezan s + I* pred skupinom *vezan uz + A*. Uostalom, prisjetimo se da posve prihvaćeno normativno pravilo kaže da standardnomu jeziku pripada skupina *u vezi/svezi + (s) + I*, dakle instrumentalna dopuna uz imenicu *veza* u skupini koja je također apstraktnoga, povezivačkoga značenja, a ne pripada mu dopuna u genitivu (*u vezi/svezi + G*). Skupina *u vezi s tim* znači 'kao dio već izrečene cjeline, u slijedu s onim što je već rečeno', tj. značenje te skupine istovjetno je značenju skupine *povezano s tim*.

Zaključimo: ono što je s čim u kakvoj (apstraktnoj) vezi, povezano je s tim. Ako su pojmovi u kakvoj vezi, povezani su. Ili preobličeno u odgovor na pitanje od kojega smo krenuli: sve što je u vezi s kriminalom, povezano je s njim. Ne možemo se ipak ne zapitati kako to da je u pregledanome korpusu mnogo više potvrda za *vezano uz/za + A* nego za *povezano s + I*. Odgovor treba potražiti u podatku o godini u kojoj je izvor objavljen i u činjenici da je gotovo beziznimno riječ o publicističkim tekstovima (novinama). Rekli bismo da se „poplava“ uporabe skupine *vezano uz/za + A* može smatrati jezičnom modom 90-ih godina prošlog stoljeća kojoj je teško pronaći stvarno uporište i jezično opravdanje.

43. Ženski mocijski parnjaci

43.1 Žena: ravnatelj ili ravnateljica

Na pitanje o tome je li žena *ravnatelj* ili *ravnateljica*, *izvršni tajnik* ili *izvršna tajnica* odgovaramo sljedeće:

Ženski mocijski parnjak potrebno je upotrebljavati tamo gdje se govori o ženskoj osobi jer se na taj način postiže najveća obavijesnost. Tamo gdje spol osobe nije posebno važan, muški lik imenice daje punu značenjsku obavijest, npr. u natječajima, u nazivima društava i klubova i drugih profesijskih skupova. Nije ih nužno upotrebljavati ni u obraćanjima, kad su parnjaci od iste osnove, npr. uz *dragi gledatelji* nije potrebno dodavati i *drage gledateljice*. Zbog shvaćanja da lik *gledatelji* znači samo muške osobe, a da se ne bi dodavao i ženski lik *gledateljice*, često se umjesto obaju mocijskih parnjaka uzima zbirna imenica, pa čujemo: *drago gledateljstvo*. Drugo je množinska uporaba leksičkih mo-

cijskih parnjaka *dama* i *gospodin*, dakle *dame* i *gospodo*, koji se odnose svaki na određeni spol.

Muški rod kao opći rod upotrebljava se u apstraktnoj komunikaciji (i to u prvome redu u tekstovima normativnopravne naravi: *Za dekana se može izabrati...., Prava zaposlenika su sljedeća:.....*).

Ženski mocijski parnjak nije uvijek moguće tvoriti. Razlozi su različiti, od bioloških (muški mocijski parnjak nemaju npr. imenice *dojilja*, *rodilja*) do jezičnih (npr. nema ženskih likova od imenica muškoga roda na *-čija*, *-džija*, *-ič*, *-lija*, a vrlo su rijetki i od imenica na *-(a)c* i *-l(a)c*).

Ograničenja u tvorbi i uporabi ženskih mocijskih parnjaka uglavnom su jezične naravi: Postojećim tvorbenim uzorcima nije moguće načiniti ženski parnjak od muškoga (*kupac*, *pisac*, *ribič*, *vodič*), i rijetko izvanjezične (*papa*) (prema HJS-u, str. 88, 89, 240 i 241).

Dakle, žena je *ravnateljica*, a ne *ravnatelj*. Isto tako, žena je *izvršna tajnica*, a ne *izvršni tajnik*.

43.2 Povjerenstvo imenuje predsjednika/predsjednicu i tri člana/članice... ili Povjerenstvo imenuje predsjednika i tri člana...

Na pitanje o tome ima li u hrvatskome jeziku jezične nejednakosti spolova te je li potrebno u zakonima, ugovorima i sl. uvijek ispisivati oba mocijska parnjaka odgovaramo sljedeće:

Hrvatski su jezikoslovci već poodavno, jer ih je na to prisiljavala logika i gramatika hrvatskog jezika, dali puno pravo građanstva ženskim mocijskim parnjacima (jer se imenice ženskog roda najčešće tvore od imenica muškog roda), pa su se tako počeli uvoditi i realni i potencijalni (potvrđeni i sustavno načinjeni) nazivi za vršiteljice radnje, nositeljice zvanja, zanimanja i osobina, stanovnice sela, gradova, pokrajina i država, sljedbenice i pripadnice pokreta, pravaca itd. Ograničenja u tvorbi i uporabi ženskih mocijskih parnjaka uglavnom su jezične (tvorbene) naravi: postojećim tvorbenim uzorcima nije moguće načiniti ženski parnjak od muškog (*kupac*, *pisac*, *ribič*, *vodič*). Katkad se zbog bioloških (*rodilja*, *dojilja*) ili povijesno-socioloških (*dadilja*) razloga ne može uspostaviti muški mocijski parnjak.

Ono što je u vezi sa ženskim tvorbenim parnjacima važno, a što nažalost premalo dolazi do izražaja u raspravama o tome trebaju li nam nazivi za vršiteljicu radnje, nositeljicu zanimanja, zvanja itd. jest pitanje trebaju li oni jeziku i jezičnoj komunikaciji, tj. rješava li jezik njima neke svoje morfološko-sintaktičke sukobe – npr. apozitivne leksičke dopune tipa *Gospođa ministar veoma je vješt govornik*.

Iznimno je važno voditi računa o tome kad se upotrebljava samo parnjak muškoga roda kao semantički neutralan (dvospolan), a kad ženskog roda kao semantički obilježen. Treba razlikovati rečenice: *Ona je bila najbolja studentica u svojoj generaciji* (dakle najbolja samo među studenticama) i *Ona je bila najbolji student u svojoj generaciji* (dakle najbolja i među studentima i među studenticama); *Ana je proglašena za vozača godine* (među svim ženama i muškarcima) i *Ana je proglašena za vozačicu godine* (samo među ženama).

S jezikoslovnoga je stajališta prijedlog koji se često čuje da se u svim zakonskim tekstovima dosljedno vodi računa o ravnopravnosti spolova neekonomičan i neprihvatljiv jer prihvaćanje toga prijedloga ne bi doprinijelo ravnopravnosti spolova, nego bi proizvelo značenjsku i svaku drugu zbrku.

Pogledajmo kako bi izgledao jedan pravni tekst tako jezično preuređen:

Koordinacija ima predsjednika/predsjednicu i šest članova/članica.

Predsjednika/predsjednicu i četiri člana/članice Koordinacije imenuje Gradska skupština Grada Zagreba iz reda gradskih zastupnika/zastupnica, i to: predsjednika/predsjednicu i jednog člana/članicu iz reda gradskih zastupnika/zastupnica SDP-a, jednoga člana/članicu iz reda gradskih zastupnika/zastupnica HNS-a i dva člana/članice iz reda gradskih zastupnika/zastupnica oporbenih političkih stranaka.

Dva člana / dvije članice (ili dva/dvije člana/članice) Koordinacije imenuje Gradska skupština iz reda javnih djelatnika/djelatnica.

Još bi se veći problemi pojavili ako je potrebno dva slična zanimanja ili funkcije odijeliti kosom crtom, npr. *direktori/rukovoditelji*. U tome bi slučaju trebalo pisati *direktori/direktorice/rukovoditelji/rukovoditeljice* ili u zanimanjima ili funkcijama kao što su *pomoćnik voditelja prodaje* i *vršitelj dužnosti ravnatelja*. Bi li tu onda trebao pisati *pomoćnik/pomoćnica voditelja/voditeljice prodaje* ili *vršitelj/vršiteljica dužnosti ravnatelja/ravnateljice*?

Navedeni su problemi prouzročeni usvajanjem *Zakona o ravnopravnosti spolova*. Međutim, ni u tome zakonu nije dosljedno provedeno načelo za koje se sam zakon zalaže. U inačici zakona iz 2003. nalazimo npr. rečenicu:

Za pravobranitelja/icu i njegovog/njezinog zamjenika/icu može biti imenovan hrvatski državljanin/ka koji ima visoku stručnu spremu i koji je osobnim zalaganjem poznat javnosti u području zaštite ljudskih prava.

Ista je rečenica djelomično prilagođena i usklađena u inačici iz 2008. i glasi:

Za pravobranitelja/icu i njegovog/njezinog zamjenika/icu može biti imenovan hrvatski državljanin/ka koji ima završen diplomski sveučilišni studij i koji/a je osobnim zalaganjem poznat/a javnosti u području zaštite ljudskih prava.

U navedenim su rečenicama podcrtana mjesta na kojima zakon još uvijek odstupa od načela dosljednoga navođenja muškoga i ženskoga mocijskog parnjaka i odgovarajućeg usklađivanja svih rečeničnih dijelova.

Navedena bi rečenica trebala glasiti:

Za pravobranitelja/icu i njegova/njezina zamjenika/icu može biti imenovan/a hrvatski/a državljani/n koja/a ima završen diplomski sveučilišni studij i koji/a je osobnim zalaganjem poznat/a javnosti u području zaštite ljudskih prava.

Međutim, treba napomenuti da je i takav tekst nedosljedan jer nije jasan kriterij ispisivanja ili neispisivanja cijeloga lika koji dolazi iza znaka /. Ispisuje li se samo završetak (od prvoga nezajedničkog slova ili ponavljajući i posljednje zajedničko slovo), ispisuje li se tvorbeni sufiks, zašto se zamjenica *njegovog* (treba *njegova*) i *njezinog* (treba *njezina*) ispisuje u cijelosti, a zamjenica *koji/a* ne. Jasno je da uz oblik *imenovan* treba stajati i *imenovana*, ali treba li ispisati čitav lik ili samo *a* (ili *ana*). Kako postupiti u slučajevima kao što su *državljanin/državljanica* u kojima se nastavak *ka* ne dodaje na čitav muški lik nego na osnovu *državljan-*. Jasno je da bi tako prilagođen *Zakon* bio ne samo nečitak i nerazumljiv nego ga ni školovani lektori ne bi znali dosljedno jezično urediti. Stoga smatramo da bi navedena rečenica trebala glasiti:

Za pravobranitelja i njegova zamjenika može biti imenovan hrvatski državljani koji ima završen diplomski sveučilišni studij i koji je osobnim zalaganjem poznat javnosti u području zaštite ljudskih prava.

Osim toga ni *Ustav Republike Hrvatske* nije usklađen s navedenim načelom pa u njemu npr. piše:

Hrvatski sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika ... U slučaju kraće spriječenosti uslijed odsutnosti, bolesti ili korištenja godišnjeg odmora, Predsjednik Republike može povjeriti predsjedniku Hrvatskoga sabora da ga zamjenjuje.

Iz svega rečenoga možemo zaključiti da u hrvatskome jeziku, barem što se tiče tvorbe i uporabe ženskih mocijskih parnjaka, nema jezične nejednakosti spolova. Kad je prividno ima, ona je posljedica unutarjezičnih i značenjskih razloga. Što bi tek Englezi i Francuzi rekli o jezičnoj neravnopravnosti spolova! Njihovi jezici imaju veoma oskudne i ograničene mogućnosti mocijske tvorbe, pa čak i ograničene mogućnosti izricanja spolne ravnopravnosti analitičkim ili sintaktičkim sredstvima.

43.3 Na posjetnicama ženskih osoba: učitelj ili učiteljica

Na pitanje o tome kako navoditi nazive zanimanja na posjetnicama žena odgovaramo sljedeće:

Predlažemo da se, ako je vršiteljica radnje žena, na posjetnicama navode nazivi zanimanja u ženskome rodu.

Ako se spol izriče sufiksom, odnosno ako od imenice za oznaku jednog spola nastaje imenica za oznaku suprotnog spola, npr.: *učitelj – učiteljica, premijer – premijerka, lisica – lisac*, riječ je o mocijskoj tvorbi. Tvorenice u tako na-

stalome paru samo označuju različit spol, a jednakog su značenja. Zovemo ih mocijskim parnjacima. Mocijskih je parnjaka najviše među profesijskim imenicama, s kojima je bilo i najviše problema, posebno s uporabom ženskoga mocijskog parnjaka koji se uglavnom tvori od odgovarajuće muške imenice. Ženske mocijske imenice tvore se najčešće sufiksima *-ica, -ka, -inja, -kinja*. Ženski mocijski parnjak potrebno je upotrebljavati tamo gdje se govori o ženskoj osobi jer se na taj način postiže najveća obavijesnost. Područje uporabe muškog roda kao općeg roda sve se više sužava. Muški rod kao opći rod upotrebljava se još samo u apstraktnoj komunikaciji (npr. u natječajima) i to u prvome redu u tekstovima normativnopravne naravi (npr. *Prava su zaposlenika:...*). (prema HJS-u, str. 88)

Budući da se na posjetnicama navodi ime određene žene, nema razloga da se ne navedu nazivi zanimanja u ženskome rodu, dakle: *Ana Horvat, pomoćnica direktora, Maja Novak, inženjerka prodaje, Iva Petrović, komercijalistica, Ivana Marković, vodeća inženjerka prodaje, Nada Kovačević, voditeljica projekta, Vida Marić, vršiteljica dužnosti direktora ili v. d. direktora* itd.

44. Žig ili zaštitni znak

Na pitanje o tome je li za posebno dizajnirani simbol koji odražava tvrtku ili njezinu djelatnost dobro upotrebljavati naziv *žig* odgovamo sljedeće:

Žig nije prikladan naziv za pojam o kojemu je riječ. I to ne samo zato što često dolazi do prepletanja, miješanja značenja naziva *žig* sa značenjem naziva *pečat, štambilj, punca* itd. (odnosi među tim nazivima nisu ni inače, unatoč volji zakonodavca, jasno razgraničeni), nego i zato, i osobito zato, što *žig* (sa svojim temeljnim značenjem 'otisak, utisnut znak') ne može obuhvatiti sve načine oblikovanja i prikazivanja vizualnog identiteta proizvoda i proizvođača, sve vrste znakova: riječi, slova, brojke, slike, crteže, simbole, oblike, zvučne znakove, trodimenzijske znakove itd. Posebno su loše napravljeni nazivi *uslužni žig* i *robni žig* zato što u paru s uslugom redovito dolazi proizvod, a ne roba, zato što razlika između proizvoda i usluge nije uvijek jasna i jednoznačna (pa se tako govori o turističkome proizvodu) i zato što se ne može uvijek, beziznimno i jednoznačno posvojni genitiv preoblikovati u svezu pridjev + imenica. Dok se značenje sveze *robni žig* može opisati kao 'koji se odnosi na robu, koji se stavlja na robu', dotle se značenje sveze *uslužni žig* ne može opisati kao 'koji se odnosi na uslugu, koji se stavlja na uslugu', nego prije kao 'koji je na usluzi, koji pruža usluge' (uslužne djelatnosti).

Zahtjev da novi naziv bude načinjen od jedne riječi, koja bi nedvojbeno i jednoznačno govorila o čemu je riječ, teško je, a čini se i nemoguće zadovolji-